

Марина Микитюк

*Чернівецький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету,
Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Maryna Mykytiuk

*Chernivtsi Trade and Economic Institute of Kyiv National University of Trade and Economy,
Ukraine*

SPECIFICS OF ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL POLICY PERFORMANCE IN EUROPE'S COUNTRIES

The article covers the specifics of economic and ecological policy in EU countries, as this is an important issue related with impact of human activities on the environment. Attention is paid to the process of introduction of "greening" policy in European countries. It is admitted that some countries apply "green technologies" which positively facilitate attraction and use of "greening business". Usage of ecological and economic tools enables efficient regulation of environmental issues and providing of environmental security for mankind. Human behavior, which in the developed society possesses exclusively wide and various spectrums, has a certain limit, though not always precisely fixed. Also, there was defined the notion of green business, as soon as its impact has a significant importance for people's well-being and influences environment positively. As well, it was concluded that state legal regulation has a significant impact on establishing of favorable environment.

Key words: economic relations, green economy, ecological and economic development, greening, ecologically safety business.

Постановка проблеми. Економічні та екологічні зв'язки між країнами Європи взаємопосиленні з економічної точки зору. Донедавна людська діяльність та її наслідки чітко розмежовувалися в рамках держав ЄС. Потім існуючі кордони стали зникати. Промислова революція, як продовження науково-технічної відкрили дорогу до формування єдиного світового господарства. Прояви екологічного ризику для навколишнього природного середовища та здоров'я людей у країнах Європи внаслідок природних стихійних явищ і небезпечних техногенних впливів обумовлюють доцільність активних творчих дій, вироблення підходів та механізмів щодо його відвернення. Також, здійснення ліквідаційних та реабілітаційних заходів у разі настання негативних наслідків надзвичайних екологічних ситуацій. Доцільно зауважити, що у рамках концепції сталого розвитку європейські країни прийняли напрям щодо екологічної відповідальності бізнесу, яка зрозуміло враховує екологічні норми господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх працях дослідники Д. Г. Лукьяненко, А. М. Поручик, А. М. Колот розглядали питання щодо економіко-екологічної політики в країнах Європи, Микієвич, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякова досліджували особливості європейського права щодо збереження довкілля з позицій діяльності бізнес-структур. У своїх дослідженнях Маслюківська О. розглядала застосування принципів «зеленого офісу» в організації, що у загальному пов'язано з «зеленою економікою».

Постановка завдання. Важливу роль у системі протидії загрозливій екологічній небезпеці відіграє державно-правовий механізм гарантування екологічної безпеки, зокрема різноманітні засоби сучасного законодавства у цій галузі. Екологічні проблеми світової спільноти неможливо вирішити лише зусиллями держави. Корінь проблем криється не в законах, а в коштах, необхідних для їх виконання, у професійній кадровій роботі та пропаганді соціальної значущості природоохоронної діяльності. Потрібен внесок великого бізнесу, особливо в довгостроковій «зеленій» програмі безпечного техногенного впливу на навколишнє середовище.

Виклад основного матеріалу дослідження. У країнах Європейської співдружності екологічне регулювання поєднує збалансовані адміністративно-контрольні та фінансово-економічні важелі, які дозволяють ефективно регулювати питання охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки. У процесі предметно-духовного освоєння довкілля в країнах Європи виникають динамічні еколого-економічні розбіжності. Довкілля є гнучким екологічним фактором суспільного відтворення, що досягає найважливіші функції життєзабезпечення людства. Природні ресурси є базовим структурним елементом продуктивних сил. Привласнення природних ресурсів відбувається у системі певних виробничих відносин, що виникають у процесі перетворення природної речовини у споживчу вартість. В будь-якому випадку у взаємовідносинах з довкіллям членів людського суспільства виникають специфічні економічні відносини – відносини національного природокористування. Так, головна роль у даних відносинах належить державі, яка є економічним суб'єктом, що втілює суспільні екологічні інтереси. Вона покликана:

- по-перше, адекватно впливати, як безпосередньо, так і опосередковано, на становлення цивілізованого ринкового механізму у екопродуцції;
- по-друге, сформувати ефективну систему державного регулювання національних еколого-економічних процесів;
- по-третє, виконувати важливу функцію координації та оптимізації ринкових механізмів та механізмів суспільного регулювання;
- по-четверте, створити необхідні передумови для розвитку ефективних форм громадянського еколого-економічного регулювання, суб'єктами якого виступають суспільні екологічні організації.

Загалом, регулювання еколого-економічних процесів – це система державних заходів, спрямованих на забезпечення нормального процесу суспільного відтворення, сприятливих екологічних умов для функціонування національної економіки. Ринкове еколого-економічне саморегулювання сприяє зростанню ресурсозабезпечення та ресурсовіддачі, конкурентоспроможності продукції, формуванню системи позабюджетних екологічних фондів. Розвиток національної індустрії охорони та відтворення навколишнього середовища визначається умовами формування та функціонування екологічного ринку.

Так, основною ознакою господарства країн ЄС стає екологізація промислового процесу, можливість досягнення економічного росту та одночасного збереження природи, попередження конфліктів між цими сферами буття людей. З 2000-х років ця концепція є офіційним курсом державної екологічної політики Голландії, Німеччини, Великої Британії. Важливо виділити етапи реалізації політики сталого еколого-економічного розвитку країн ЄС¹.

Заповзятість держав-членів у складі ЄС щодо створення та запровадження сталого еколого-економічного розвитку слід розглядати з двох позицій: держави, що ведуть пасивну політику у галузі охорони природи та держави, що активно співпрацюють у цій сфері. Держави, які активно виступають у справі розробки екологічної політики, це Австрія, Данія, Нідерланди, Німеччина, Фінляндія, Швеція. Вони впроваджують політику «озеленення» в ЄС через проведення різних заходів економічного, соціального, політичного, громадського характеру. Принципи «зеленої економіки» у країнах Європи підкріплені законодавчо і виступають основою для розробки практичних програм розвитку і планування². Започаткування впроваджень відбулось на рівні програм спершу в гірських європейських країнах, а саме Австрії та Швейцарії, Чорногорії. У Австрії, Німеччині й Швейцарії створені потужні еколого-економічні об'єднання, які спільними зусиллями дозволяють просувати на внутрішній і зовнішній ринки все, що пов'язане з чистою економікою – це продукти харчування, вироби з деревини, туризм³.

Досвід Європи свідчить, що «зелена економіка» є вигідною, особливо це стосується «зеленого туризму». Він є одним з найприбутковіших секторів економіки. Так, у Швейцарії в цьому секторі створено понад 180 тис. робочих місць. Лише протягом 2015 року Австрію відвідало 39,4 млн. туристів, а загальний дохід туристичної галузі становив 45,7 млрд. євро. Німеччина також є успішним прикладом країни, «зеленої економіки», вона сьогодні займає провідне місце в області

¹ Лукьяненко, Д.Г., Поручик, А.М., Колот, А.М. [и др.] (2008). *Глобальная экономика XXI века: человеческое измерение*. Київ: КНЭУ.

² Маслюківська, О. Застосування принципів «зеленого офісу» в організації. <<http://www.slideshare.net/Maslyukivska>>.

³ Перспективи реалізації в Україні курсу на «зелену» економіку та «зелену» промисловість у світлі рекомендацій Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20». <http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=185936>.

екологічно чистих робочих місць у галузях з передовими «зеленими технологіями» на виробництві. Поєднання стратегічної промислової політики, скоординованої підготовки, сильних профспілок і політичної волі для проведення екологічної політики допомогли Німеччині стати лідером в галузі зеленого будівництва, відновлювальних джерел енергії та зеленого виробництва. Німеччина сьогодні представляє 16% світового ринку в галузі технологій по охороні навколишнього середовища. Це робить німецьку «зелену економіку» не тільки рушійною силою економічного росту та екологічної стійкості, але й важливим джерелом нових робочих місць. В 2014 році Німеччина повідомила про 2,2 мільйонів зелених робочих місць в межах галузей «зеленої економіки». Такий приріст викликаний великими інвестиціями державних коштів у вигляді грантів і кредитів.

Іншим прикладом успішного «озеленення» промисловості є Норвегія – країна, що донедавно вважалася однією з найбільш забруднених в Європі, а на сьогодні входить до рейтингу найбільш екологічно чистих країн світу (показник ері у 2016 році для цієї країни становив 86,9 із 17 місцем у рейтингу). І це враховуючи, що саме Норвегія знаходиться у трійці лідерів країн-експортерів нафти і газу і має низку промислових гігантів.

У 2010 році Європейська Комісія запустила нову всеохоплюючу стратегію для зеленого зростання, інновацій та робочих місць: «Європа 2020. Стратегія для розумного, сталого та інклюзивного зростання. Зелене зростання є основою Стратегії 2020¹. На нашу думку, зелений бізнес – це певний вид комерційного господарювання, за головну мету покладено отримання прибутку від реалізації якісних екологічних товарів й послуг, виробництво та надання яких передбачає застосування методів та технологій, що мінімізують інтегральний екодеструктивний вплив на довкілля. Використання таких товарів та послуг сприятиме максимальним екологічно сприятливих умов життя для споживачів яке в короткому да довгостроковому періодах приведе до формування екологічної свідомості суспільства.

Також, слід зазначити, що розроблена стратегія 2020 презентує три взаємодоповнюючих пріоритети, а саме:

–розумне зростання – тобто, розвиток економіки, базований на знаннях та інноваціях як ключових елементів конкурентоздатності;

–стале зростання – тобто, розвиток ресурсощадної, низьковуглецевої та конкурентної економіки;

–інклюзивне зростання – тобто, сприяння розвитку соціально зорієнтованої і територіально єдиної економіки з високим показником зайнятості.

Так, в рамках концепції «зеленого бізнесу», провідні компанії таких європейських країн як Німеччина, Великобританія, Франція, Швеція, Нідерланди, Швейцарія та Фінляндія вводять у практику сучасного бізнесу набір інструментарію, який сприяє «озелененню бізнесу». До таких інструментів належать обов'язкові внески, стягнення, митні податки, цінні інструменти, екологічне страхування та інші.

Отже, за даними компанії Roland Berger Strategy Consultants «GreenTech-Study», обсяг зеленого ринку в 2014 році оцінювався на рівні € 1,900 мільярда з перспективами зростання до € 3,100 у 2020 році.² Ці оцінки відповідають прогнозам Організації ООН з промислового розвитку (UNIDO), згідно яким на світовому ринку екологічні технології та низько вуглецева промисловість в даний час оцінюються приблизно в \$ 1,000 млрд., і очікується, що збільшиться до \$ 3,000 млрд. в 2020 році.

Так, доцільно зауважити, що у рамках концепції сталого розвитку європейські країни прийняли напрям щодо екологічної відповідальності бізнесу. При вираховуванні екологічних норми господарювання. Суть екологічної відповідальності виявляється через три основні функції: стимулюючу, компенсаційну, та превентивну. Відповідно полягає в збереженні сталого балансу економічних та екологічних інтересів у процесі господарської діяльності. Найбільш відповідальним у даному контексті є людина.

Міжнародна екологічна безпека є системним і багаторівневим процесом інтеграції, регіоналізації, лібералізації та демократизації міжнародних відносин³. Так, зазначені складові

¹ Закон про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року 2010 (Верховна Рада України). <rada.gov.ua>.

² Roland Berger Strategy Consultants. <http://ru-wiki.org/wiki/Roland_Berger_Strategy_Consultants>.

³ Микієвич, М.М., Андрусевич, Н.І., Будякова, Т.О. (2004). *Європейське право навколишнього середовища*. Львів.

механізму формують комплекс екологічних умов існування людства і впливають на функціонування природоохоронних інституцій, екологічних організацій, спричиняючи створення спеціальних режимів взаємовідносин країн з метою упередження екологічних небезпек. Наведені складові є основою для формування стійкості світової економіко-екологічної правової системи.

Дослідження у сфері застосування різних інструментів з метою забезпечення системи екологічної безпеки бізнесу. При цьому вони змістовно проводяться багатьма сучасними вченими економістами та екологами. Визначаються можливості екологізації вкладень у діяльність з розглядом механізмів удосконалення системи екологічного оподаткування, що впливають на діяльність суб'єктів господарської діяльності у межах зниження негативного впливу на оточуюче середовище.

Можна стверджувати, що суспільство різного історичного моменту ніби знаходиться у просторі можливостей між двома орбітами. Одну орбіту (її можна назвати тоталітарною) – коли одразу, без обговорення відкидаються, як помилкові, всі погляди, що відрізняються від «офіційних». Іншу орбіту прийнято називати ліберальною, зумовлює ситуацію, коли різноманітність поглядів та думок не тільки не забороняється державою, а навіть підтримується як показник досягнутих у суспільстві свобод.

Поведінки людини, який у розвиненому суспільстві винятково широкий та багатоманітний, але має визначену межу, хоча і не завжди чітко зафіксовану.

Екологічно відповідальними прагнуть бути не тільки великі корпорації, але й представники малого бізнесу. За результатами досліджень Федерації малого бізнесу встановлено, що майже 90% власників малих підприємств у Євросоюзі та Великобританії впроваджуючи елементи екологічної відповідальності у свою діяльність керуються особистими переконаннями, понад 50 % роблять це, щоб зменшити негативний вплив від свого бізнесу на навколишнє середовище. Три чверті вважають, що дотримання принципів екологічної відповідальності – є нормою ведення бізнесу у сучасних умовах. Близько третини власників малих підприємств переконані, що екологічно орієнтований бізнес може поліпшити імідж компанії та бути її ефективним PR-інструментом. Поряд з цим 20% представників малого бізнесу вважають, що екологічність їх бізнесу дозволить підняти авторитет в очах громадськості.

Варто також відмітити, що вирішення екологічних проблем сприяло одержанню нових можливостей і нових вигод європейськими підприємствами¹, зокрема:

– компанії мають багато додаткових можливостей для розвитку ділової активності, що сприяє зростанню конкурентних переваг. Фірми та країни, які раніше за інших здійснили капіталовкладення в екологічно чисті технології, стають лідерами на світовому ринку;

– з ринку зникають конкуренти, які нездатні витримати високі екологічні стандарти. Є приклади, коли найкрупніші компанії ініціювали прийняття певного законодавства й стандартів, зокрема на захоронення відходів, оскільки вони сприяли тому, що з ринку пішло багато діючих компаній і перешкоджали появі нових конкурентів;

– екологічно зорієнтований лідируючий бізнес захищений від іноземної конкуренції. Наприклад, в Данії існує заборона використання імпортованих одноразових питних контейнерів під приводом обмеження обсягів сміття.

Тому для вирішення проблем впровадження системи екологічного інвестування необхідно:

- 1) створити ефективну систему стимулювання та управління екологічними інвестиціями;
- 2) збільшити частки інвестування сільськогосподарського виробництва і модернізації систем управління природними ресурсами;
- 3) провести реформи у внутрішній політиці, спрямованій на суттєве скорочення непродуктивних витрат;
- 4) розробити єдину законодавчу базу, яка б регулювала процес екоінвестування.

В цілому ж варто відзначити, що європейський бізнес у XXI с. на шляху реалізації нових економічних орієнтирів передбачає вирішення таких завдань екологічної безпеки бізнесу:

– максимально скорочувати енергоємність і ресурсоємність використовуваних технологічних процесів;

¹ План дій «Україна–Європейський Союз» Європейська політика сусідства 2005 р. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_693>.

- поступово зменшувати обсяг ресурсів у загальному експорті;
- локалізувати й модернізувати екологічно небезпечні галузі (металургійну, хімічну, енергетичну);
- заборонити імпорт і поховання небезпечних відходів;
- максимально скоротити вирубку лісу, а також запровадити інтенсивне лісовідновлення; розширювати території заповідників і національних парків;
- нарощувати науковий потенціал у сфері екології, особливо перспективних, фундаментальних досліджень, які дають можливість сформулювати стратегію забезпечення екологічної стабільності в XXI столітті;
- створювати контрольну-наглядову інфраструктуру, яка б спиралася на регіональні й локальні системи моніторингу, оскільки екологічні проблеми специфічні і зазвичай мають певну географічну локалізацію;
- спираючись на законодавство, сформулювати інфраструктуру фінансового забезпечення вирішення екологічних проблем.

Тож в цілому варто відмітити, що з кожним роком вплив на екологічне середовища суспільства та, бізнесу зокрема, посилюється. І тому аби зберегти надані природою багатства та надра для майбутніх поколінь, аби реалізовувати основну мету глобального сталого розвитку і ставати конкурентоспроможним на ринку сучасні компанії зобов'язані вводити у свою бізнес-практику екологічні норми і діяти на основі екологічної безпеки. Для цього урядами європейських країн приймаються чимало законів, постанов, пактів, нормативно-правових актів, створюються асоціації та екологічні фонди, які би не тільки контролювали діяльність суб'єктів господарювання, але й стимулювали їх до здійснення «зелених» інвестицій, впровадження «зелених» технологій, виготовлення еко-продуктів та еко-товарів з метою досягнення не лише успіху на ринку, але й збереження наявного природно-ресурсного потенціалу Землі.

Екологічний підхід до оцінки діяльності бізнесу та в цілому економіки країн ґрунтується на ідеї, що сталий розвиток світового господарства має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність та глобальну стабільність усієї біосфери. Особливо важливим у цьому контексті є здатність таких систем до самовідновлення та адаптації до змін. Мова йде про екологічне вимірювання економічної діяльності країн, що дозволить оцінити їх екологічну політику. Однак, поняття «екологічного виміру», є недостатньо дослідженим, різні автори мають свої подекуди відмінні його трактування. Проте більшість із них схиляються до думки щодо комплексності цього явища. Деякі дослідники при визначенні екологічного виміру економічного розвитку використовують індексний підхід. Так, значна увага при дослідженні цієї диференції приділяється індексу екологічного виміру; при цьому він визначається, як здатність системи захищати навколишнє середовище через інші критерії. Однак, чіткого визначення екологічного виміру не має. Для деталізації цього поняття звернемося до праць дослідників.

Аналізуючи європейський досвід ведення бізнесу відносно екологічних норм, особливу увагу варто приділити податковому законодавству та податковим системам, які ефективно допомагають реалізовувати екологічну політику країн. Тож в цілому варто відмітити, що з кожним роком вплив на екологічне середовища суспільства та, бізнесу зокрема, посилюється. І тому аби зберегти надані природою багатства та надра для майбутніх поколінь, аби реалізовувати основну мету глобального сталого розвитку і ставати конкурентоспроможним на ринку сучасні компанії зобов'язані вводити у свою бізнес-практику екологічні норми і діяти на основі екологічної безпеки. Для цього урядами європейських країн приймаються чимало законів, постанов, пактів, нормативно-правових актів, створюються асоціації та екологічні фонди, які би не тільки контролювали діяльність суб'єктів господарювання, але й стимулювали їх до здійснення «зелених» інвестицій, впровадження «зелених» технологій, виготовлення еко-продуктів та еко-товарів з метою досягнення не лише успіху на ринку, але й збереження наявного природно-ресурсного потенціалу Землі.

Висновки з проведеного дослідження. Міжнародно-правовий екологічний імператив як ідеал, повинен бути передбачений в Екологічній Конституції Землі, чому має передувати гармонізація конституційного закріплення права людини на життя у сприятливому довкіллі та інших екологічних прав як умови та обов'язку держави здійснювати екологічну функцію відповідно до вимог міжнародного і національного екологічного права шляхом реалізації економіко-правового механізму охорони довкілля, удосконалення адміністративно-правового забезпечення охорони навколишнього природного середовища та ефективного застосування інституту юридичної відповідальності у системі охорони довкілля.

References:

1. Lukianenko, D.H., Poruchyk, A.M., Kolot, A.M. [y dr.] (2008). *Hlobalnaia ekonomyka XXI veka: chelovecheskoe yzmerenye* [The global economy of XXI century: human dimension]. Kyiv: KNEU. [in Russian].
2. Masliukivska, O. Zastosuvannia pryntsyypiv «zelenoho ofisu» v orhanizatsii [The application of principles of «green office» in organization]. <<http://www.slideshare.net/Maslyukivska>>. [in Ukrainain].
3. Perspektyvy realizatsii v Ukraini kursu na "zelenu" ekonomiku ta "zelenu" promyslovist u svitli rekomendatsii Konferentsii OON zi staloho rozvytku "Rio+20" [The prospects of realization of course on «green» economy and «green» industry in the light of recommendation of the UN Conference from stable development «Rio+20» in Ukraine]. <http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=185936>. [in Ukrainain].
4. *Zakon pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2020 roku 2010* [The Law on Basic fundamentals (strategies) of state and ecological politics of Ukraine on the period to 2020 (2010)] (Verkhovna Rada Ukrainy) [The Verkhovna Rada of Ukraine]. <rada.gov.ua>. [in Ukrainain].
5. Mykiiievych, M.M., Andrusievych, N.I., Budiakova, T.O. (2004). *Yevropeiske pravo navkolyshnoho seredovyscha* [The European Law of Environment]. Lviv. [in Ukrainain].
6. *Plan dii «Ukraina–Ievropeyskyi Soiuz» Yevropeiska polityka susidstva 2005 r.* [The plan of actions of «Ukraine – EU». The European politics of neighborhood]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_693>. [in Ukrainain].
7. Roland Berger Strategy Consultants. <http://ru-wiki.org/wiki/Roland_Berger_Strategy_Consultants>.